

dalom külhoni népszerűsítéséről, elő- és utószavokról, rövid élet- és pályarajzokról. Oleg Rosszijanov tapasztalt elemző, a hagyományos módszereket alkalmazza, de azokat nagy hozzáértéssel. Az a típusú irodalmár, aki úgy tud hozzányúlni százvalahány éves művekhez is, hogy azokról rögvést lehullik a por, és érdeklődést keltő *olvasmányokká* válnak. És ez egyáltalán nem kevés. Talán a prózai művek engedelmesebben simulnak a kezéhez mint a versek, itt talán csak Ady kivétel, legalábbis ez a kötete ezt sugallja. József Attila komplex képei például, sajnos, atomjaira hullanak elemzése során.

Mint megállapítottuk, az olvasmányélményt rekonstruálni nagyon tudó elemzővel van dolgunk. Az élmény felőli közelítés azonban nagyon sok szubjektív elemet tartalmaz. Így van ez Rosszijanovnál is. Nem egyforma intenzitással tudja befogadni a különböző prózai műveket. Jókai, Mikszáth, Molnár Ferenc, Kaffka Margit hősei világába mélyebben tud beleférközni, így ezek az elemzések a sikerültebbek, míg Móricz vagy Veres Péter szikárabb alakjai nem ragadják meg igazán, tehát az analízis sem jut túl a korrektszámbavételén.

Mi jellemzi Rosszijanov módszerét? Többnyire egy síkon folytatja az analízist, nem egymásra épülő struktúrák felfejtéséről van itt szó. Jókai *Egy magyar nábobja* például sok szempontból megközelíthető, lehetne eszmetörténetileg vizsgálni a liberalizmus és annak differenciálható válfajai felől, végig lehetne követni szociológiailag a magyar nemesség tagozódását, írhatna Jókai történeti módszere és a valóságos történelem viszonyáról, a romantika és a realizmus eszköztárának alkalmazásáról az írói megjelenítésben, és sorolhatnánk. Rosszijanov legfontosabb területe azonban a jellembrázolás, a hősök vizsgálata pszichológiai, de nem szociálpszichológiai módszerrel. A szerző a kötet első tanulmányában maga ad valamiféle elemzői ars poeticát: „Az önmérséklet, mint mindenütt, a költészetben is, és alighanem az irodalmi elemzésben is erény. Ne áltassuk magunkat azzal, hogy mindent képesek volnánk egyszerre megragadni, elégedjünk meg azzal, ha sikerül bevilágítanunk – pontosabban szólva: egy fénysugarat vetnünk *valamely előre meghatározott irányba*, de elég erőset és elég éleset ahhoz, hogy mélyebben pillanthassunk a „mikrostruktúrába”. (Petőfi utóélete. 7. l.) Ez az előre meghatározott irány azonban többnyire hiányzik Rosszijanov tanulmányjaiból. A jellembrázoláson túl, ami érdeklő a magyar irodalom avatott kutatóját, az a vizsgált mű korszerűsége. Mondhatnánk, a

korszerűség az egyik kulcsszava tanulmányainak. Úgy hiszem, a múlt értékeinek megőrzésére irányuló gesztuson túl, van ebben a korszerűség-hangoztatásban valamiféle ma már meghaladott, aktualizálási igény is. Az elemző feladata legyen az, hogy az irodalmi mű több rétegét felfejtse, gondolatgazdagságát kibontakoztassa, rámutasson a művész titkaira, melyekkel mindezt megalkotta – hogy csak rendkívül szegényesen a legfontosabbakra mutassunk rá –, valamilyen szinten reprodukálni tudja az író és kora társadalmának viszonyát, és hogy ez milyen mélységben sikerül neki, az már elárulja többek közt a mű korszerűségi fokát is. A feladat azonban nem lehet az, hogy egy előre deklarált korszerűsítési szándékhoz keresgél a kutató a műben gondolatokat, hősöket, megközelítési módokat.

Ami azonban mindegyik Rosszijanov-írásban megragadja az olvasót, az a magyar kultúra alapos ismerete és szeretete.

Ratzky Rita

Komját Irén: Egy költői életmű gyökerei. Komját Aladár verseinek keletkezéstörténete. Bp. 1981. Szépirodalmi K. 251 l.

Komját Aladár költészetének java terméséből választott ki harminc verset a szerző, a költő hagyatékának hű gondozója, hogy rajtuk keresztül szemléltesse az egész életmű legfőbb sajátosságait, hogy egy fölfelé ívelő, de tragikusan korán lezárult pálya legjelentősebb állomásainak hátterét felvázolva engedjen bepillantást egy sajátos ars poetica alakulásába.

Köztudott, hogy Komját Aladár, az „első kommunista költő” tudatosan törekedett rá, hogy költői formáit a forradalom szolgálatába állítsa. Különösen nyilvánvaló lesz ez korai avantgard korszakának lezáródása, Kassák szellemi-költői befolyásának megszűnte után, amikor az avantgardban gyökerező nyelvi darabosságot a már-már puritán, tömönatos egyszerűség váltja fel, és amely inkább belső alkata kifejezéseként, mintsem agitációs szándékként jut érvényre külső ornamentikától mentes direkt kifejezőmódjában. Az is jellemzője a Komját Aladár költészetének, hogy benne közvetlenül alakulnak át esztétikai kifejezőmóddá a kor politikai-társadalmi mozgásai, illetve ideológiai és osztálykonfliktusai. Elég, ha csak utalunk olyan verseire, mint az *Új Internacionálé*, a *Hitvalló dac*, vagy a *Hamburg Októbere* és már a harmincas évekből *A proletár forra-*

dalmat megölni nem lehet címűek. Más arcát mutatja viszont a gyengédséget, szeretetet kifejező *Életré köszöntő*, a *Zsoltár az anyámhoz* vagy a *Szerelmesvers*, amelyek mindegyike a forradalmár legbensőbb, személyes mondanóinak kifejezése. Az emigrációs élet hányattatásai, a magyar irodalmi életből való kényszerű kiszakíttósága megfosztották attól a lehetőségtől, hogy a mozgalom és a mívés lírai költészet igényeit szintézisbe hozza – ez kortársai közül egyedül József Attilának sikerült –, jóllehet késői verseiben, mint például az *Öregek* vagy a *Gyerekkor* címűekben ez a törekvése már jól megfigyelhető.

Komját Irén az életmű gyökereit tárja fel, amikor felvázolja az egyes versek születése mögötti életrajzi vonatkozásokat, beágyazva a kor ideológiai, politikai, társadalmi küzdelmeibe. Azokat a szociológiai indítékokat, okokat tekinti át, amelyek akár közvetlen megjelenési formájukban, azonnali hatásukban, akár korábbi események emlékeként járultak hozzá az egyes versek létrejöttéhez. A szociológiai szempontok alkalmazása szükségszerűen kizárja annak a folyamatnak a bemutatását, ahogyan a külső forrásokból származó élmény az alkotás során esztétikai kifejezőmóddá alakul át – ezt a folyamatot azonban meggyőzően rajzolja meg Sőtér István gondolatokban gazdag, számos új szempontot felvető utószava.

Érdekes kísérlet a Komját Irén könyve, és egyúttal értékes hozzájárulás Komját Aladár költészetének jobb megértéséhez.

Kovács József

Tóth Endre: Oláh Gábor élete. Debrecen 1980. Debrecen megyei városi tanács V.B. Művelődésügyi Oszt. 376 l.

A debreceni Déri Múzeum irodalmi gyűjteményében Oláh Gábor kéziratok hagyatéka mintegy öt folyóméter. 1972-ben sokkal több volt, mint az összes debreceni írótól származó kézirat. Éppen ezért, aki Debrecen irodalmával, irodalomtörténeti emlékeivel akar közelebbről megismerkedni, legokosabb, ha ma is Oláh Gábor kéziratok hagyatékát lapozza át, s ezután naplóját is figyelmesen átolvassa. Ebből ugyanis nemcsak írója élettörténetét, Debrecen fél évszázadának történetét, hanem a debreceni szellem, a „debreceniség” történetét, okait is meg lehet ismerni. Arra is választ kapunk, hogy mi köti mindennél erősebb szállal az itt született írókat a városhoz, s

hogy mi taszítja el őket lélekben vagy valóságban egyre távolabb. A vonzás és a taszítás ellentétében lebegett Gulyás Pál is. Sokkal korábban Ady, alighogy elhagyta véglegesen Debrecen, igaz vádakat fogalmazott meg ellene. De elment Tóth Árpád, Szabó Lőrinc is, hogy csak a legnagyobbakat említsem. Móricz viszont kisdíák éveit után mindig és mindig visszakívánczolt.

Oláh Gábor mindig el akart szakadni a városból, de sohasem volt erre mersze, képtelen volt debreceni önmagán túllépni. Tulajdonképpen az akarás és képtelenség ellentéte adott neki szellemi tápot, témát és lehetőséget, s ez okozta sorsát, mellőztetését életében és utóéletben.

Tóth Endre éveket töltött el Oláh Gábor kiadott és kéziratok hagyatékának tanulmányozásával, s nagyon valószínű, hogy többször is elolvasta a grafomán mester minden művét. Oláh Gábor ugyanis csak írt és írt a szó legszorosabb értelmében a bolondulásig, az üldöztetési mániáig. Tóth Endre könyve bizonyítja, hogy választott írója minden munkáját alaposan ismeri. Egyik jegyzetében sorra veszi Oláh Gábor kiadatlan, csak a Déri Múzeumban olvasható munkáit. Egy egész írói életműnek is elegendő mű maradt kéziratban. Ugyanakkor szinte megszámlálhatatlanul sok regénye, novellája, elbeszélő költeménye, drámája, verseskötete, költeménye, esszéje, irodalmi tanulmánya jelent meg. S ha e művek tömegét szembeállítjuk az íróról szóló írások, kritikák, posztumusz kiadások gyér számával, megdöbbenünk az aránytalanságon. Oláh Gábor sírkövére nem azt kellett volna írni, hogy élt, hanem azt, hogy írt hatvanegy esztendő. S e fél évszázad írói termésének beérett munkáiról a legjobbak, Ady, Babits, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Móricz Zsigmond és Németh László írtak elismeréssel.

Tóth Endre felmérte az életmű tisztázatlan pontjait, s az írói életrajz kibontása során egyetlen egyszer sem ítél a még nem tárgyalt kérdésekben Oláh Gábor javára. Elfogultsággal tehát semmiképpen nem lehet vádolni. Viszont könyvének épp az a hibája, ami erénye is. Az tudniillik, hogy sem pro sem kontra nem ítélkezik, s ennek következtében a kérdéseire joggal választ váró olvasó nem tudja elhelyezni az írókat a XX. század tarka színpadán. Ki volt Oláh Gábor? Arany kései epigonja, hiszen Tóth Endre könyvéből az is kiderül, hogy Oláh Gábor tudatosan élesztette fel Arany után a verses epikát. Vagy Arany pályatársa és konkurrens volt? Hol jelölhetjük ki helyét Babitshoz, Kosztolányihoz és Móriczhoz viszonyítva? Netán teljesen önálló hangú, saját mondanivalójú író volt, akit a dolgok természete sze-